

OBEČNÉ

Dějiny politického myšlení II/1. Politické myšlení raného křesťanství a středověku, vyd. Vilém HEROLD – Ivan MÜLLER – Aleš HAVLÍČEK, OIKOYMENH, Praha 2012

647 s., ISBN 978-80-7298-169-4

Dějiny politického myšlení II/2. Politické myšlení pozdního středověku a reformace, vyd. Vilém HEROLD – Ivan MÜLLER – Aleš HAVLÍČEK, OIKOYMENH, Praha 2012

519 s., ISBN 978-80-7298-468-8

Dva svazky *Dějiny politického myšlení* věnované středověku jsou dlouho očekávanou sumou znalostí o křesťanských intelektuálních dějinách. Editoři, dva z nich již bohužel zesnulí, dlouho shromažďovali příspěvky k tomuto tématu. Vzhledem ke koncepci celé řady dějin politického myšlení se uchýlili ke dvěma zásadním rozhodnutím. Za prvé středověké svazky definovali nikoliv pouze tradičně chronologicky, ale také ideově a nábožensky; první díl ohraničili počátkem křesťanského učení a vstupní dva příspěvky tak popisují myšlení spojené s autory obvykle kladenými do antiky (první křesťanství myslitelé a Tertullianus).

Vedle představení raně křesťanských myslitelů a obecného výkladu o dějinách politického myšlení ve světě latinského Západu do roku 1200 přináší první díl také tři exkurzy do dějin politického myšlení v Byzanci, muslimských zemích a u židovských autorů. Zvláštní pozornosti se v tomto díle přirozeně dostalo také dvěma klíčovými osobnostem – sv. Augustinovi a sv. Tomáši Akvinskému. Akvinským a recepcí aristotelismu kupodivu končí první díl, ale měl by asi spíše začínat následující, i když z obsahu je zřejmé, že v druhém díle kromě vstupního uvedení do problematiky 14. století opouští výklad obecnou linií a věnuje se dějinám českého politického myšlení, především době reformační s přesahy do doby Karlovy a k Petru Chelčickému. Celý nástin středověkého politického myšlení uzavírá obecněji pojatá kapitola Evropská reformace od Martina Wernische.

Druhým závažným editorským rozhodnutím byla volba témat a autorů a zde kniha opět sestává ze dvou částí – ve smyslu dvou zcela odlišných typů textů. Obecný přehled školského, či chceme-li encyklopedického typu, připravil Ivan Müller, který v celkem čtyřech kapitolách představil zásadní vývojové fáze dějin politického myšlení Evropy. Müller je také nejpilnějším autorem s kapitolami představujícími dějiny myšlení v politickém kontextu (pro léta 500–750; 750–1050; 1050–1200 a v nedatované kapitole Dante, Ockham a Marsilius z Padovy). Ačkoli je autor specialistou zejména na pozdně středověké myšlení, kupodivu jsou mnohem přehlednější a užitečnější kapitoly k staršímu středověku, zatímco poslední zmiňovaná je poměrně málo srozumitelnou kompilací proloženou zastaralými historickými výklady pojmů jako feudalismus či střet papežství a světské moci.

Významnou a interpretačně nejhodnotnější částí obou knih jsou autorské eseje věnované jednotlivým tématům ve vývoji politického myšlení (jde především o osobnosti, ale také o myšlenkové směry). Zde vedle přínosného výkladu P. Kitzlera o Tertullianovi, L. Karfíkové o Augustinovi, S. Soušedíka o Tomáši Akvinském, M. Žemly s M. Dostálem o Mistru Eckhartovi a P. Flosse o Mikuláši Kusánském je značná část publikace věnována bohemikální tematice. V první knize jde o stať V. Vavřína o přínosu misie sv. Konstantina u Slovanů a o náčrt počátků politického myšlení v přemyslovském státě z pera D. Třeštíka, který zde poměrně koncizně shrnuje své názory a výsledky bádání v oblasti dynastické „ideologie“ raně středověkých Čech.

Ve druhém díle nejprve F. Šmahel v působivé zkratce nastínil ideové základy politické koncepce Karla IV. a srovnal je se soudobou podobou politického myšlení na dvoře francouzských králů. Dále pak V. Herold ve dvou kapitolách popsal myšlenkový vývoj tzv. Husových předchůdců, velkou pozornost pak věnoval Husovu učení a jeho souputníkům i následovníkům. Herold v obou statích nepodává ani tak dějiny politického myšlení, kterému se věnuje pouze okrajově a především z perspektivy filosofických názorů jednotlivých aktérů. Jeho kapitoly nabízejí spíše intelektuální dějiny předreformační a reformační doby od Konráda Waldhausera přes Jana Husa až po Mikuláše Biskupce. Dalšímu vývoji se věnoval J. Boubín na příkladu Petra Chelčického, který je pojat v široké perspektivě svého života a díla, s dodatkem o základních dobových myšlenkových směrech a jejich protagonistech (Jan z Rabštejna, Hilarius Litoměřický, Jan Rokycana a bratr Řehoř).

Značná část autorů (bez ohledu na to, zda se jedná o historiky, nebo filosofy) považovala za nutné

zařadit do svých kapitol výklad historického kontextu, jehož znalost v případě čtenářů – studentů či zájemců o filosofii – nepředpokládali, proto zatěžují text mnohými stránkami navíc; bez nich by byla kniha o poznání kratší a nejspíš i čtenářsky přístupnější. Velké množství prostoru věnované dějinným souvislostem či obsáhlým životopisným črtám významných autorů doplňují také pasáže dotýkající se filosofie daných myslitelů či období obecně. Místy se tak kniha mění ve výklad dějin či přinejmenším výklad intelektuálních dějin a na samotné politické myšlení, tedy díla a ideje vztahující se ke společenskému uspořádání, vládě a politickému zřízení zůstalo poměrně málo prostoru. Přes tuto výtku nelze konstatovat, že by se tím autoři zpronevěřili tématu knihy. Většinu textů, především v případě těch o velkých středověkých autoritách nebo kapitol V. Herolda, lze považovat za brilantní shrnutí myšlenkového odkazu jednotlivých myslitelů a intelektuálních dějin pozdně středověkých Čech.

VÁCLAV ŽŮREK

David KALHOUS, *České země za prvních Přemyslovců v 10.–12. století*. I. díl. *Čeľad sv. Václava*, Libri, Praha 2011

151 s., ISBN 978-80-7277-492-0

David KALHOUS, *České země za prvních Přemyslovců v 10.–12. století*. II. díl. *Svět doby knížecí*, Libri, Praha 2013

263 s., ISBN 978-80-7277-521-7

Vědecká činnost Davida Kalhousa k problematice dějin raného středověku a počátků českého státu nese sympatické rysy hlubšího hledání historické pravdy, jak o tom svědčí jeho dosavadní nezávislé a vnímavé výklady celého spektra událostí či fenoménů. Kalhous přitom otevřeným způsobem teprve hledá vlastní koncept, který by byl přijatelný pro komunitu historiků i širší veřejnost; nejde mu tedy jen o zvládnutí dílčích faktografických témat, ale o širší náhled na minulost spojenou s budováním české identity. V jeho postupu se odráží určitý posun paradigmatickým směrem k evropskému kontextu jako prioritnímu rámci českých dějin a k docenění tvořivé síly kulturních hodnot vedle poněkud triviální „adorace meče“ u „rozvojových“ mladých národů.

Možnost shrnout své postřehy využil Kalhous ve dvou spíše sešitových knížkách, které postrá-

dají poznámkový aparát (mají jen výběrovou komentovanou bibliografii). Jejich obsah, mohli bychom říci „narace“, předkládá čtenáři souvislý sled úvah mladého historika téměř o všem podstatném, co lze říci o raném středověku českých zemí. Autor přitom prokazuje komplexní rozhled, i když samozřejmě nemůže rozvíjet složitější a detailnější komparace, které teprve čekají na další promyšlení.

To se týká i poněkud těžkopádného termínu *Bohemané*, který Kalhous užívá místo tradičního *Čechové*. „Bohemany“ přivedl na jeviště dějin Dušan Třeštík ve své teorii o jednom velkém kmeni, který měl zasedlit a opanovat Čechy někdy v 6.–7. století. Termín *Bohemi* byl sice užíván i v řeckých či arabských pramenech kolem 10. století, označuje ale u starých geografů obyvatele jedné konkrétní země (kteří se v průběhu dějin střídají, jak poznamenal již Tacitus); pro 10. století je však doložený ve staroslověnské václavské legendě politický termín *Čechové*. Kalhous zohledňuje složité aspekty, které provázely etnogenezi středověkých národů, ale snad by bylo lepší v těchto teoretických souvislostech užívat spíše latinský termín (který jinak mezi vzdělanci jistě alternoval).

Samotný termín *Čechové* nás uvádí spíše do prostředí družiny jako původního společenství formovaného kolem knížecí moci. To je také v podstatě osově téma prvního dílu (*Čeľad sv. Václava*). Autor nejdříve stručně, ale výstižně charakterizuje hlavní písemné prameny s důrazem na jednotlivé legendy a představuje i prameny hmotné. Pro situaci v Čechách před vytvořením státu hledá analogie v tehdejší Evropě, přičemž z komparativního hlediska by asi bylo prospěšnější setrvat na chvíli u saských a bavorských sousedů.

Ještě před vznikem přemyslovského státu konstatuje Kalhous existenci místních elit a velkých hradišť. Sleduje „stopu“ družiny, která ho přivádí až na dvůr Boleslava I. Zde nutně naráží na rozvinutý Třeštíkův koncept o mohutné státní moci, která se opírala o obchod s otroky, zajišťovaný „velkou“ družinou. Ztráty území na východě měly vést k omezení trhu, možnosti financování družiny a ke zhroucení státu; přežilo však jádro přemyslovské moci v Čechách.

Kalhous však tento imponující náčrt osudu velké mocnosti nijak neuspokojuje. Především je zjevné, že velký obchod s otroky, doložitelný archeologicky například na vikinských územích na Britských ostrovech, nelze u nás prokázat, stejně jako údajný příliv stříbra z jihu. Českou vládu na východě můžeme označit spíše jako bodovou svrchovanost nad kmenovými obyvateli. Teorie